

Belgelerle Türk Kütüphanecilik Tarihi (1938-1960): Retrospektif Bir Değerlendirme (I)

Hakan ANAMERİÇ (*)

Fatih RUKANCI (**)

Öz: Türkiye Cumhuriyeti'nin Atatürk'ün gösterdiği hedeflere ulaşma gayesiyle tüm alanlarda azim ve gayretle çalıştığı 1938-1960 dönemi, kütüphanecilik mesleğinin sağlam temellerinin atıldığı önemli gelişmelere sahne olmuştur. Çalışmada, kökleri eskiye dayanan ülkemizde cehaletle savaşın ve toplumsal gelişimin önünü açan modern kütüphaneciliğin; köy enstitüleri, halkevleri ile ivme kazanması, ilk kez üniversite düzeyinde eğitime başlanması, mesleki örgütlenmeleri, yabancı uzman raporları ve diğer yayınlar bağlamında kapsamlı olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk kütüphaneciliği, kütüphanecilik tarihi, mesleki eğitim, mesleki örgütlenme, Milli Kütüphane, kütüphanecilik kürsüsü

History of Turkish Librarianship Based on Archival Documents (1938-1960): A Retrospective Review (I)

Abstract: In 1938-1960 period, in which republic of Turkey worked ambitiously with the aim of reaching the targets shown by Atatürk, important developments took place and the foundation of librarianship was laid. In present study, acceleration of modern librarianship, which led the way for struggle with ignorance and public enlightenment in our country roots of which are dated to old times, village institutes and public houses, start up of university equivalent education for the first time, vocational organizations, foreign expert reports and other publications were handled in detail.

Keywords: Turkish librarianship, history of librarianship in Turkey, professional education of librarianship, professional organization of librarianship, national library of Turkey, librarianship lectern

Makale Geliş Tarihi: 20.12.2016

Makale Kabul Tarihi: 09.03.2017

I. Giriş

1923-1938 yılları arasında Türk Kütüphaneciliği ve kütüphanelerimiz ile ilgili yapılan çalışmalar, bu kurumlar ve meslek/uygulama alanının temel karakteristiğini ortaya koymaya çalışan, dönemin eğitim, bilim, sanat ve kültür anlayışını mümkün olduğunca yaygınlaştırarak bilginin pragmatik yönünü ortaya koymak üzerine

*) Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, (e-posta: anameric@ankara.edu.tr)

**) Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, (e-posta: rukanci@ankara.edu.tr)

yoğunlaşmıştır. Bu amacın yerine getirilmesi için gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekse bu süreçle ilgili bakanlıklar tarafından önemli siyasi ve sosyal düzenlemeler yapılmıştır. Kütüphanelerin bağlı olduğu Maarif Vekâleti, hem dönemin eğitim anlayışını yansıtan çeşitli derecelerdeki eğitim kurumlarında kurulan kütüphaneler hem de halk eğitimine yeni bir bakış açısı kazandıran halkevleri ile kütüphanelerini ülke genelinde yaygınlaştırarak eğitim, kültür ve bilimin ayrılmaz parçası haline getirmeye çalışmıştır. Böylelikle kütüphane kurumunun toplumun çeşitli yönlerden gelişmesine yardımcı, kamu hizmeti veren bir yapıya / kimliğe kazandırılması amaçlanmıştır. Organizasyon içindeki farklı iş birimlerinin sistematik bir şekilde aynı amaç doğrultusunda yönetilmesi olarak tanımlanabilen yönetim sistemlerinin süreçler etrafında organize olarak entegre edilmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Kurumlarda süreçlerin ve faaliyetlerin birbirleriyle etkileşimli olarak yürütülmesini yönetim sistemleri sağlamaktadır. Bu çok önemli faaliyetin bir sistematığı olmalıdır. (Kuru ve Akın, 2012). Süreç yönetimi, fonksiyonel bir yapı kurulmasına imkân verdiği için Kurum performansının olumlu artışını sağlamaktadır.

II.Yeni Eğitim Anlayışı ve Kütüphaneler: Halkevleri ve Köy Enstitüleri Kütüphaneleri

İşlevsel okuma-yazma öğretimi, vatandaşların çeşitli alanlarda yeni uğraşlar edinmelerini, dış dünyayı kavrayarak bilinçlenmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle Türkiye’de özellikle yeni Türk Alfabesi’nin kabul edilmesinden sonra geniş çaplı bir okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır. Ancak, bu süreçte bilgisizliğe karşı başlatılan mücadelenin sadece örgün eğitim kurumları ile başarılamayacağı anlaşılmış ve yetişkinlerin de eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle halkın büyük bir kesimini de eğitecek olan bir kurumun oluşturulması kararlaştırılmış ve 19 Şubat 1932’de *Halkevleri* kurulmuştur. Halkevleri aynı zamanda 1911’den itibaren İttihat ve Terakki Partisi tarafından kurulan *Türk Ocakları*’nın da görevlerini üstlenerek onların yerini almıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı ve halkevlerinin kurulmasında önemli yere sahip olan Dr. Reşit Galip, halkevlerinin açılış konuşmasında Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentler dışında kalan kentlerde yaşayan vatandaşların bilim, sanat ve kültür faaliyetlerini izleyemediklerini ve bu nedenle ulusal bilincin yaygınlaşmadığını ifade etmiştir. Ayrıca halkevleri aracılığıyla oluşturulacak olan halk dershaneleri ve kursları yardımıyla daha geniş kitlelere okuma-yazma öğretileceği, her halkevinde birer *kitaplık* ve *okuma salonları* bulunacağını ve isteyen herkesin buralardan yararlanabileceğini belirtmiştir (Halkevleri’nin..., 1971). Halkevleri dokuz ayrı kol şeklinde örgütlenmiştir. Bunlardan dil, tarih ve edebiyat ile ilgili olanlar daha ön planda yer almıştır. Bu dokuz koldan biri olan *kitaplık (kütüphane)* ve *yayın kolu*, halkevi üyeleri ile beraber çevre halkının okuyabilmesi için her türlü önlemi alarak, büyük kütüphaneler kurarak, halkın gereksinim duyduğu konularla ilgili yayınları sağlamak üzere çalışmıştır. Bunun yanı sıra kitap sergileri düzenlemek, ödünç verme hizmeti sağlamak, okuma-yazma odaları oluşturmak, kitapların yanı sıra daha güncel ve öz bilgi veren gazete-dergileri sağlamak ve belirli konularda arşivler kurarak halkın yararlanmasına sunmak gibi faaliyetleri de yerine getirmiştir. Kitaplık ve yayın kolu, halkevlerinin bulunduğu yerleşim bölgesi ve çevresi, ülkenin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal durumu ile ilgili

haberler ve bilgiler veren yerel yayınlar da yaparak toplumun bilgilenmesine önemli katkılar sağlamıştır (Anameriç ve Rukancı, 2009).

Halkevlerinin kütüphane ve okuma ile bu kadar ilgilenmesinin ardında yetişkin vatandaşların okuma-yazma oranını yükseltmek ve onları bilinçlendirmek yer almaktadır. Bu nedenle halkevleri binalarında öncelikli olarak bir kütüphane ve / veya okuma odası oluşturulmuştur. Yeni çıkan ve halkevleri tarafından basılan kitap, gazete ve dergiler kısa süre içerisinde diğer halkevlerine de dağıtılıyor, böylelikle halkevlerine devam eden vatandaşlar memleketin hemen her yöresiyle, zaman zaman da yabancı ülkeler ile ilgili bilgilere erişebiliyorlardı. Bu uygulama ile yetişkinlerin dünya görüşleri yeniden şekillenmeye başlamıştır. Kırsal kesime yönelik çalışmalarda, bu bölgelerde yaşayan vatandaşların halkevlerine olan ilgisi arttıkça köylerde de okuma odaları kurulmaya başlanmıştır. Özellikle kütüphanelerde artan kitap sayısı, okuma hevesi yaratmış ve okuma-yazma öğrenenlere bu alışkanlıklarını sürdürmek amacıyla ödünç verme hizmeti yaygınlaştırılmıştır. Halka daha yakın olan ve onların okuması için her türlü kolaylığı gösteren kütüphane ve okuma odalarının sayıları çoğaldıkça okur sayısında büyük artış olmuştur (Çeçen, 2000). Bağış ve satın alma ile kütüphane ve okuma odalarına alınan kitap, gazete ve dergiler okuma alanına yeni bir canlılık getirmiş, bazı halkevleri kendi yörelerinin tarih, kültür ve edebiyatı ile ilgili yayınlar yapmışlardır. Halkevlerinin kütüphane hizmeti vererek çeşitli konulardaki bilginin toplumsallaştırılmasındaki rolü kadar kendi yapmış olduğu yayınlarla da bunu sürdürdüğü bilinmektedir.

1951 yılında yürürlüğe giren 5830 sayılı kanun ile birlikte önce Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilen halkevi kütüphaneleri, 1960'da yeniden örgütlenen umumi kütüphanelerin yani günümüzdeki adlarıyla halk kütüphanelerinin de çekirdeğini oluşturmuştur. Halkevi kütüphaneleri aslında halk kütüphanelerinin örgütlenmesinde belirleyici olmuştur. Hatta bazı şehirlerde, örneğin Çorum, Isparta, Muğla ve Ordu'da halk (umumi-milli) kütüphanesi ile halkevi kütüphanesi aynı mekânda hizmet vermişlerdir. II. Dünya Savaşı öncesi dönemde halkevi sayılarının artırılması ile halkevlerine ait kütüphanelere ciddi miktarlarda kitap alındığı bilinmektedir (Anameriç ve Rukancı, 2009). Bu alımların, II. Dünya Savaşı (1939-1945) boyunca da devam ettirilmesi, kütüphane, kütüphanecilik, kitap ve okuma-yazma faaliyetlerine verilen önemi de ortaya koymaktadır. Ancak dönemin ekonomik koşulları bağlamında, kütüphanelere ödenek ayrılması konusunda farklı yorumlar yapılabilir.

Atatürk sonrası dönemin kütüphanecilik ve kütüphaneler ile ilgili önemli gelişmelerinden biri de 17 Mart 1940'da *Köy Enstitüleri*'nin açılmasıdır. Köy Enstitüleri, 17 Mart 1940'da poli-teknik eğitim metoduyla kırsal kesimdeki yaşamı geliştirmek ve burada yaşayan kesimin ekonomiye katkılarını artırmak amacıyla kurulmuştur. Kuruluşunun ilk yıllarında köy enstitülerinde daha önceden planlanmış ve hazırlanmış kütüphaneler yer almamıştır. Bunun en büyük nedeni, enstitülerde henüz okumayı bilmeyen öğrencilerin eğitimlerine başlamış olmasıdır. Köy enstitülerindeki kütüphaneler (genelde kitaplık olarak kullanılmaktadır) kuruluşlarından 3-4 yıl sonra oluşturulmaya ve derslerde -özellikle Türkçe derslerinde- etkin bir biçimde kullanılmaya başlamıştır. Maarif Vekâleti İlk Tedrisat Umum Müdürlüğü'nün 435 sayılı ve 24 Haziran

1940'da hazırlanarak 1 Temmuz 1940 tarihli Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan "Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri Hakkında" başlıklı genelgesi ile köy enstitülerinin ilk dönem eğitimleri ile ilgili genel hükümler açıklanmıştır. Genelge, 21 maddeden oluşmaktadır. Genelgenin 13. maddesi kütüphane faaliyetleri ile ilgilidir ve "enstitülerde köy hayatını ilgilendiren kitaplar başta gelmek üzere çocukların bilgilerini artırıcı mahiyetteki kitap, mecmua diksiyoner (sözlük), ansiklopedi, broşür, prospekt, katalog vesaireyi ihtiva eden bir kütüphane teşkil edilecek, talebenin bu kütüphaneden münferiden ve müştereken muntazam şekilde istifade etmesi temin olunacaktır" ifadeleri yer almaktadır (Köy Enstitülerinin..., 1940, Kuruluşunun..., 1990).

Köy enstitülerinde oluşturulan kütüphaneler, öğrencilerin yaşadıkları çevreyi, bölgeyi, ülkeyi; tarihi, coğrafi, kültürel yönlerden tanıyıp öğrenmelerine yararlı olurken yurt dışındaki gelişmeleri de görüp yorumlayabilmelerine yardımcı olmaktadır. Özellikle 1940 yılında çalışmalarına başlayan Tercüme Heyeti'nin çevirip yayımladığı yerli ve yabancı klasikler, bu bilgilerin edinilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sınıflarda ve ayrı olarak oluşturulan kütüphanelerin dermesinde mesleki kitaplar ve ders kitapları ağırlıkta olmuştur.

Köy Enstitüleri'nin kuruluşunda büyük etkisi ve katkısı olan dönemin İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç enstitülere gönderdiği bir mektupta "Köy Enstitüleri'nin çoğu artık, kitapları ciltli, dolapları sağlam, düzenli birer kütüphane kurma devrine girdi. Her yuvanın ayrılmış bir programa uyararak ve bu işe meraklı adamını bularak, kütüphane kurmaya başlamalıdır. Kütüphanesizlik ya da derme çatma kütüphane arkadaşları rahatsız etmelidir. Öğrencilere gidecekleri köylerde kütüphane kurma alışkanlığının verilmesi bu anlayışın enstitülere yerleştirilmesine bağlıdır." ifadeleriyle okuma alışkanlığı, bilgilenme ve kültürlenmenin kitap ve kütüphaneler sayesinde olabileceğini belirtmiştir (Tonguç, 1976).

III. Meslek Olarak Kütüphanecilik ve Mesleki Eğitim

Atatürk döneminde (1923-1938) kurulan kütüphanelerin sahip oldukları bilgi kaynaklarının sınıflama (tasnif) ve kataloglama (fişleme) işlemleri ile ilgili eğitimin kütüphanecilik kursları ile sürdürüldüğü bilinmektedir. Kütüphane ve kütüphanecilik anlayışının yenilenmeye başladığı Atatürk dönemi sonrasında da kütüphaneci eğitimi kurslar yardımıyla devam etmiştir. Bu dönemde kütüphane hizmetlerinin verilmesi ve geliştirilmesi, kütüphaneciliğin önde gelen sorunlarından biridir. Yeterli sayıda ve nitelikte kütüphaneci istihdamı, yeni açılacak kütüphaneler için iş gücünün yetiştirilmesi amacıyla resmi bir eğitim programının da hazırlanmasını zorunlu kılmaktaydı. Hem geçmiş dönemlerden miras alınan vakıf kütüphanelerinde hem de birçok umumi / halk kütüphanesinde görev yapan kütüphaneciler, mesleki eğitim almamış olmasına karşın farklı bilgi ve yeteneklere sahiplerdi. 1938-1955 dönem incelendiğinde, özellikle İstanbul'da kamulaştırılmış kütüphanelerin büyük bölümünde ve yeni kurulan üniversite / ihtisas kütüphanelerinde personel yetersizliği nedeniyle sürekli görev uzatma ve yabancı uzman görevlendirmeleri yapıldığı görülmektedir. Bu olumsuzluğun giderilmesi,

kütüphane kurumu ve hizmetlerinin ileriye dönük olarak yapılandırılması için önlemlerin alınması ve eğitim programlarının hazırlanmasını gerektirmiştir. Bununla birlikte kütüphanelerin kamu hizmeti veren eğitim kurumları olmaları ve kütüphaneciliğin de bir meslek olarak yükseköğretim kapsamında değerlendirilmesi gerektiği konusu da gündeme gelmiştir. 1-5 Mayıs 1939'da düzenlenen *I. Türk Neşriyat Kongresi*'nde okul kitaplarının içerikleri, çocuk, genç ve yetişkinler için hazırlanacak/çevrilecek eserlerin belirlenmesi ve halkın bu eserlerden faydalanmaları için kütüphanelerin yaygınlaştırılması gerektiği üzerinde durulmuştur. 17-23 Temmuz 1939'da düzenlenen *I. Maarif Şurası*'nda ise Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müfettişi Aziz Berker, kütüphaneciliğin saygın bir meslek haline getirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Subaşıoğlu ve Tamdoğan, 2014).^{*} Bu bağlamda 1942'de Adnan Ötüken ve dönemin Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi dekan vekili Prof. Dr. Mehmet Emin Erişirgil tarafından hazırlanan III. dönem *Kütüphanecilik Kursları* başlatılmıştır. Bu kursların öncekilerden farkı daha bilimsel / kapsamlı bir ders programına sahip olması ve yaklaşık 11 yıl boyunca devam ederek kütüphanecilik bölümünün kurulmasına olanak sağlamış olmasıdır.

1942-1953 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde sürdürülmüş olan bu kurslarda, ilk etapta çeşitli kütüphanelerde herhangi bir kütüphanecilik eğitimi almamış "kütüphaneciler" eğitilmiş diğer yandan daha sonraki dönemlerde gereksinim duyulacak kütüphaneciler yetiştirilmiştir. Yeni bir kütüphanecilik formasyonu ve anlayışı sağlayan bu kurslar, kütüphanelerin ve kütüphanecilerin bilim-kültür-eğitim alanlarında vazgeçilmez elemanlar olduğunu da kanıtlamıştır. Bu konunun bilimsel ve sosyal alanda dile getirilişinin yanı sıra siyasi alanda da etkileri olmuş, 1942'de TBMM'deki görüşmeler esnasında dönemin Bilecik Milletvekili Kasım Gülek'in kütüphaneci eğitimi ve kütüphanelerin yaygınlaştırılması ile ilgili görüşleri dikkat çekicidir.[†] (Devlet Memurları..., 1942). 1953'e kadar devam eden bu kurslarda dönemin değerli bilim adamları çeşitli konularda dersler vermişlerdir. Bu bilim adamları arasında Nusret Hızır, Ernst E. Hirsch, Ekrem Akurgal, Tibor Halasi Kun, Pertev Naili Boratav, Şevket Aziz Kansu, Benno Landsberger, Cemal Alagöz, Akdes Nimet Kırat ve Georg Rohde bulunmaktadır.

Kütüphanecilik eğitiminde bu gelişmeler yaşanırken Maarif Vekaleti yurt dışından da bu eğitime destek sağlamak ve ileriye dönük planlamalar yapmak amacıyla yabancı

^{*} Aziz Berker bu görüşünü, 27 Eylül 1941'de dönemin Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne yazdığı mektupta "*Fikrimce bu faaliyetlerin tanzimi (kütüphaneci yetiştirilmesi) ve bu işlerin başarılması (kütüphanecilik hizmetlerinin yapılandırılması) için ilk iş olarak tercihan İstanbul Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olmak üzere muayyen kadrolu bir Kütüphanecilik Enstitüsü'nün kurulmasına ihtiyaç vardır.*" ifadeleriyle tekrar dile getirmiştir.

[†] "...Fakat arkadaşlar kütüphane demek bina demek, kitap demek olduğu kadar da kütüphaneci demektir. Kütüphanecilik mefhumu bugün bütün dünyada büyük terakkiler kaydetmiştir. Bugün kütüphanenin başında bulunan zat eski tabirle sadece bir hafız-ı kütüb değildir. Yani bu kitapların başında oturan, bunları bekleyen adam değildir. Modern manada kütüphaneci; kitaplarını fevkalade iyi tanzim etmiş, kitapların muhteviyatından malumattar, dünyadaki ilim cereyanlarını takip eden adamdır..." 18.05.1942 tarihli 59. İnikat (Oturum).

uzmanlardan destek sağlamaktadır. Amerika, Almanya ve Fransa gibi dönemin kütüphanecilik hizmetleri yönünden ileri gelen ülkelerinden ülkemize davet edilen bu uzmanlardan Lawrence S. Thompson kütüphanelerin yaygınlaştırılması, kütüphanelerin nasıl kurulması gerektiği, kitap seçimi (derme geliştirme), ödünç verme işlemleri ve danışma hizmeti konularında; Henri F. Raux ve Lucia Moholy ise bibliyografya konusunda eğitime katılmışlardır (Türk Kütüphaneciliğine..., 1952 (a); Türk Kütüphaneciliğine ..., 1952 (b); Fransız Milli..., 1952; İngiliz Moholy..., 1952). Bunun yanı sıra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi ile çeşitli bölümlerine ait seminer kütüphanelerinin ve Ankara Üniversitesi'nin bazı fakültelerine ait kütüphanelerin düzenlenmesi, çeşitli mekanlarda bulunan yazma ve nadir eserlerin kataloglarının çıkarılması için yabancı uzmanların ve akademisyenlerin davet edilmesine devam edilmiştir (İ.Ü. Edebiyat..., 1940; Alman Dr. Mme..., 1947; Alman Klaus..., 1958)

Fotoğraf 1. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde eğitimine başlayan Kütüphanecilik Kürsüsü'nün Ana Bina Felsefe katındaki sınıfı

1942'den itibaren daha ciddi bir akademik program, kadro ve talimatname ile yürütülen Kütüphanecilik Kursları, özellikle dönemin yükseköğretim kurumları bünyesindeki kütüphanelerin gereksinimlerini karşılamaktaydı. Bunun ülke geneline yaygınlaştırılması ve meslektan kütüphanecilerin yetiştirilmesi gerekmekteydi. Bu nedenle 1953'te Adnan Ötüken, başta dekan Akdes Nimet Kurat ve yardımcısı Afet İnan olmak üzere Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin önde gelen öğretim üyelerinin ve Amerikan Ford Vakfı'nın da desteğiyle yapmış olduğu girişimlerle, Kütüphanecilik derslerinin önce fakültenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün seçmeli dersleri olarak verilmesini, ardından 1954'te Kütüphanecilik Enstitüsü'nün aynı fakülte bünyesinde resmen kurulmasını sağlamıştır * (Ötüken 1957).

* Hazırlanan yönetmelikte bölüm olarak anılmasına rağmen bu isim, 1954-1960 öğretim yılları arası Kütüphanecilik Enstitüsü olarak kullanılmıştır.

Kütüphanecilik Enstitüsü'nün kurulması ile beraber ülkemizde hem kütüphaneciliğin bir bilim dalı olarak kabul görmesi hem de mesleki açıdan üzerinde uzun yıllar tartışılan bir sorunun çözümlenmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır. 1955'te Ford Vakfı Kütüphanecilik Kürsüsü'nün Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bünyesinde eğitim verebilmesi, yabancı uzmanların 4 yıllığına görevlendirilmesi ve seçilecek 7-10 Türk öğrencinin ABD'de 1 yıllığına kütüphane işlemleri, kütüphanecilik ile ilgili kaynaklar, mikrofilmler ve diğer eğitim materyali ile eğitilmesi için 100.000\$'lık bir hibe yapmıştır (Committee on Information..., 1955). Artık Türkiye kütüphanecilik alanında kendi bilim adamlarını ve meslekten kütüphanecilerini yetiştirme olanağına sahip olmuştur. Ancak yeni bilim adamı ve meslekten kütüphanecilerin yetiştirilmesi sürecinde yurt dışı desteği devam etmiş, 1954-1960 yılları arasında Kütüphanecilik Enstitüsü'nde Amerikan Ford Vakfı tarafından gönderilen 6 akademisyen yönetici olarak görev yapmıştır. Kütüphanecilik Enstitüsü 1960 yılında bölüm hüviyeti kazanarak akademik çalışmalarına ve kütüphaneci yetiştirme faaliyetlerine devam etmiştir. 1954-1960 eğitim dönemlerinde Kitap-Kütüphane-Matbaa Tarihi, Kütüphaneciliğe Giriş, Yazma Eserler, Kütüphane Sevk ve İdaresi, Fiş Çıkarma ve Kataloğa Geçirme, Halk Kütüphaneleri, Çocuk Edebiyatı, Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri, Okul Kütüphaneleri, Fen ve Teknik Kütüphaneleri, Müracaat - Bibliyografya ve Periyodikler - Seri Eserler adlı/içerikli dersler programda yer almıştır. 1961-1964 öğretim dönemlerinde ise bu derslere ek olarak Araştırma Metodları, Osmanlı Paleografyası, Kitap Seçim İlkeleri, Konu Bibliyografyası, İlim Literatürü, Türk Kütüphaneciliğinin Meseleleri, Mukayeseli Kütüphanecilik ve Katalog-Tasnif dersleri eklenmiştir (Ankara Üniversitesi..., [1960/61]; Üçüncü ve..., [1957]; Atılğan, 1999).

IV.Kurumsal ve Mesleki Gelişim

1938-1950 döneminde halkevleri bünyesinde kurulan ve Türkiye'de bir dönem önemli bir kütüphane türü olan halkevi kütüphaneleri kuruluşundan hemen sonra büyük bir ilerleme göstermiştir. 1933'te Türkiye'de 55 halkevi kütüphanesi bulunmaktadır. Bu sayı, o tarihe kadar kurulan ve umumi / halk kütüphanesinden fazladır ve sayıları 1949 yılına kadar 395'e ulaşmıştır. 1939-1950 döneminde 83 umumi / halk kütüphanesi ve bu kütüphanelerde 802.021, halkevi ve halk odalarında kurulanlarda ise 648.408 kitap bulunmaktadır (Ersoy, 1966; Karayalçın, 1952). Halkevi kütüphaneleri, okuma odaları ve umumi / halk kütüphanelerinin yanı sıra yükseköğretim kurumlarına ait kütüphanelerin de oluşturulduğu bilinmektedir. 1946'da ülkemizdeki yükseköğretim kurumlarına ait 28 üniversite / fakülte / seminer kütüphanesi ve 10 yüksekokul kütüphanesi bulunmaktadır. Bu sayılar içinde geçmişi XVIII. yüzyıla kadar uzanan kütüphaneler de yer almaktadır (Türkiye Kütüphaneleri..., 1957).

Türkiye'de önemli bir kültürel boşluğu doldurduğu bilinen halkevi kütüphaneleri, amaç ve görevleriyle halk eğitimine de katkıda bulunmuştur. Örgün eğitimden farklı olan halk eğitimi, bireylerin okul dışında da eğitimlerini ve kültürlenmelerini devam ettirici bir süreci ifade etmektedir. İşte halkevleri ve bu kurumlar içerisinde yer alan

kütüphaneler -özellikle- bu görevi üstlenmiş ve kapatılana kadar başarıyla sürdürmüşlerdir.

Fotoğraf 2. Kütüphanecilik Enstitüsü'nün 1957-1958 Öğretim Yılındaki ilk mezunları ve kürsü öğretim üyeleri

Halkevleri içinde kurulan kütüphaneler, okuyucu ve kitap sayılarındaki artış daha standart ve düzenli bir kütüphane hizmetinin verilmesini gerektirmiştir. Bu nedenle halkevi kütüphaneleri ve halk odalarındaki okuma odalarında ilginç düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar arasında en dikkat çekici olan düzenleme, halkevi kütüphanelerinin büyük olasılıkla kitap ve kullanıcı sayıları dikkate alınarak yapılan sınıflamadır. Buna göre; o dönemde faaliyette olan 343 halkevi kütüphanesi A (50), B (109) ve C (184) şeklinde kategorize edilmiş, daha sonra açılanlar da yukarıda bahsedilen özelliklere göre diğerlerinin arasına dâhil edilmiştir. Ayrıca, halkevi kütüphanelerinde çalışan kütüphane görevlileri için Ankara'da bir kurs açılmıştır (1943 CHP..., 1944: 9; Yedinci..., 1947: 17-18; CHP Yedinci..., 1948). John Dewey'den (1927) sonra Türkiye'deki eğitim konusunda önemli bir rapor hazırlamış olan Watson Dickerman'ın bu konudaki görüşü önemlidir. Raporunda yer alan açıklamaya göre, "...Halk eğitimi, mektebi bırakmağa mecbur olmuş gencin umumi kitaplıkta okuyarak kendini yetiştirmeğe çalışmasıdır..." (Dickerman, 1956).

Halkevlerinde kütüphane ve okuma odalarına özel bir önem verildiği halkevleri ile ilgili resmi düzenlemelerde de göze çarpmaktadır. Örneğin *Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi*'nin "Bir yerde Halkevi açılmasının esas şartları şunlardır" başlıklı 4. maddesinin ilk fıkrasında "En az 200 kişiyi toplayabilecek bir salonla, bir kütüphane ve bir-iki çalışma odasından mürekkep ve açık hava jimnastiği yapılmaya müsait avluya havi bir bina bulmak ve bunu en kullanışlı ve tasarruflu şekilde döşemek", yine aynı belgenin 8. maddesinde yukarıda bahsedilen dokuz şube içinde "Kütüphane ve Yayın" şubesi de yer almaktadır (Halkevleri..., 1940). Halkevleri bünyesinde açılan ve oluşturulan kütüphaneler, kütüphanecilik tarihimiz ve dönemindeki etkileri açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Öncelikle; kendine özgü düzeni, dermesi, yönetimi ve işleyişi ile özgün bir kütüphane türüdür. Bunun yanı sıra etkin olduğu dönemlerde

bilginin toplumsallaşmasını sağlayan sosyal bir kurum olma özelliği de taşımaktadır. Bu etki ve işleyiş tarzı, hem sayısal yönden hem de sosyal yönden değerlendirilebilir.

Fotoğraf 3. Ankara Kumrular Sokak'taki Milli Kütüphane, 1950-1983 yılları arasında hizmetlerini bu binada sürdürmüştür (Günümüzde Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır).

1946-1950 yılları arasında Türkiye’de kütüphanecilik ve kütüphanelerle ilgili meydana gelen en önemli kurumsal gelişme kuşkusuz ki 1950 yılında Milli Kütüphane’nin resmen açılmasıdır. Bu olay, Türk Kütüphanecilik Tarihi açısından bir dönüm noktası olma özelliği de taşımaktadır. Milli Kütüphane, 29 Mart 1950 tarihinde kabul edilen Kuruluş Kanunu ile yasal kimlik kazanmıştır. Bu dönemin hemen başında ve 7 Ağustos 1946 - 10 Eylül 1947 yılları arasında görev yapan Türkiye Cumhuriyeti’nin 15. Hükümet programında “Ankara’da büyük bir Milli Kütüphanenin kurulması için gereken çalışmalara hemen başlanacak ve memlekette artan okuma alakasını karşılayıcı kitaplıklar açılması ve mevcutlarının geliştirilmesi planlanacaktır.” ifadeleri yer almaktadır (1920-1989..., 1990; Hükümet ve Programları c.I, 1988). Milli Kütüphane Kanunu’nun 2. maddesinde kütüphane, “milli kültür araştırmalarını mümkün kılmak, bu maksada elverişli bütün eserleri ve vesikaları bir araya toplayarak esaslı bir merkez vücuda getirmek ve aynı zamanda her türlü ilim ve sanat çalışma ve araştırmalarını kolaylaştırmakla görevlidir. Bu görevlerini yerine getirmek üzere Milli Kütüphane lüzumlu göreceği eserleri ve vesikaları satın almaya veya başka yollarla sağlamaya ve bunların tasnifi, muhafazası ve genel istifadeye arzı için gerekli her türlü tesisleri ve vasıtaları satın alma veya yaptırmaya yetkilidir.” (Milli Kütüphane Kanunu, 1950; Milli Kütüphane’nin..., 1950). Milli Kütüphane’nin burada tanımlanmış görevleri, 1950’lerde üzerinde ciddi çalışmaların olduğu bu kurumların uluslararası örgüt ve organizasyonlarda belirlenen görevlerle büyük ölçüde örtüşmektedir (Akbulut, 1984). Bu konuda dönemin siyasi yapısının milli kütüphanelerin görev ve yetkilerinin belirlenmesinde ciddi bir çalışma gerçekleştirdikleri de açıktır. Bu olumlu gelişmelerin yaşanmasının yanı sıra, halkevleri ve köy enstitülerinin bazı siyasi nedenlerle kapatılması, kütüphaneleri ve kütüphaneciliği önemli ölçüde etkileyen gelişmeler de

planlı kalkınma dönemine kadar olan süre içerisinde gerçekleşen olumsuz olaylar arasındadır. Bu eğitim-öğretim kurumlarına ait kütüphaneler büyük ölçüde Milli Eğitim Bakanlığı ve / veya Kültür Bakanlığı ve bu bakanlıklara bağlı alt kurumlara bağlanarak hali hazırda hizmetlerini sürdürmekte olan halk kütüphanelerinin kurulmasını sağlamıştır.

Cumhuriyet'in ilanından 1950'li yılların başına kadar kütüphanecilikte meydana gelen gelişmeler büyük ölçüde yazma / eski bilgi kaynaklarının koruma / denetleme işlemleri üzerine odaklandığı görülmektedir. 1950'li yıllar, halk ve çocuk kütüphanelerinin açılmaya devam ettiği yıllar olmasının yanı sıra, bibliyografik denetim, bilginin organizasyonu ve bilgi erişim konularında standartlaşma çalışmalarının gerçekleştirildiği, kütüphaneler ile ilgili özellikle eğitim-öğretim alanında hukuki ve sosyal düzenlemelerin yapıldığı bir dönemi ifade etmektedir.

Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin üniversite düzeyine çıkarılmasının yanı sıra hali hazırda ülkemizde bulunan kütüphanelerin yeniden düzenlenmesi ve kurumsallaştırılması amacıyla bu dönemde bazı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. 1951-1952 yılları arasında ABD'li kütüphane uzmanı Lawrence S. Thompson, Maarif Vekaleti'ne kütüphaneler ile ilgili bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda, daha önce ülkemizde kurulan "umumi kütüphane" ile "halk kütüphanesi"nin birbirinden farklı olduğunu ve halk kütüphanelerinin halkın daha geniş kesimlerine hitap etmesi gerektiğinin ileri sürerek bu tür kütüphanelerin daha fazla sayıda olması ve görevlerinin belirlenmesi gerektiğine değinmiştir (Thompson, 1952). Gerçekten de bu kütüphane türleri üzerinde daha dikkatli düşünüldüğünde görev ve içerik bakımından birbirlerinden farklı oldukları anlaşılmaktadır. Ancak Thompson'un hazırladığı rapor, bu ayrımı ve önemi vurgulamış olmasına rağmen iyi değerlendirilmemiş ve okul kütüphanelerine yönelik öneriler dışında fazla ilgi görmemiş, genel sorunları ele alması bakımından değerli bulunmuştur (Karakas, 1999).

Fotoğraf 4. Adnan Ötügen, Lawrence S. Thompson ve Orhan Hamdi Alisbah

Çok partili rejime geçiş ile birlikte kütüphane hizmetleri ve kütüphanelerin örgütlenmesi de farklı bir boyut kazanmıştır. İlk, orta ve yükseköğretim kurumlarının yaygınlaştırılması ile farklı nitelik ve içerikte kütüphanelerin de kurulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bunun yanı sıra Cumhuriyet'in ilanından sonra başlayan ulusal kültür eserlerinin denetiminin sağlanarak kontrol altına alınması çalışmaları da hız kazanmıştır. Özellikle yazma ve nadir eserlerin toplandığı kütüphanelerde kataloglama ve sınıflama işlemleri için insan gücü, malzeme ve mali kaynak sağlama çabalarının yoğun olduğu gözlenmektedir. Bu çabaların;

- tüm kütüphanelerden halkın gerektiği gibi faydalanması,
- kütüphanelerde bulunan bilgi kaynaklarına erişimin kolaylaştırılması,
- yazma ve nadir eserlerin hem korunması hem de hizmete sunulması için mikrofilm ve fotokopi tekniklerinin kullanımının yaygınlaştırılması,
- kütüphanelerin kaynak eksikliklerinin giderilmesi ve kütüphaneler arası işbirliği yapılması,
- çocuk kütüphanelerinin artırılması,
- ödünç verme hizmetinin planlanması,
- meslekten kütüphanecilerin istihdam edilmesi çerçevesinde gelişme gösterdiği görülmektedir.

1950-1960 döneminde yukarıdaki bilgileri desteklemek amacıyla bazı sayısal veriler vermek de yerinde olacaktır. Söz konusu dönemde ülkemizdeki umumi / halk kütüphanelerinin sayısı 54'ten 97'ye il özel idareleri tarafından yönetilen kütüphanelerin sayısı 30'dan 50'ye yükselmiştir. Çocuk kütüphanelerinin sayısı 109, halk iare servislerinin (ödünç verme birimleri) ise 83'tür. 1950'de kütüphanelerin genel giderleri, inşaat, tamirat ve tasnif işlemleri için ayrılan ödeneği toplam 237.120 Lira iken 1957 yılı sonunda bu rakam 918.550'ye yükselmiştir. Yurt genelindeki kütüphanelerde çalışan kütüphane memurlarının sayısı 1950'de 108 iken 1960'da bu sayı 176'dır (1950 Yılı..., 1950; 1950-1957..., 1958; 1959 Yılı..., 1959; 1960 Mali Yılı..., 1960).

Umumi / halk kütüphanelerinin gelişimi ve yaygınlaştırılması ile ilgili yapılan bu çalışmalardan sonra bu dönemde üzerinde durulması gereken bir diğer nokta yazma eserler ve yazma eser kütüphaneleridir. 1920-1938 döneminde çıkarılan bir dizi kanunla ve hazırlanan iki raporla yazma ve nadir eserlerle ilgili genel sorunlar ve alınması gereken önlemlerin genel çerçevesi çizilmiştir. 1938-1960 dönemine bakıldığında ise bu eserlerin daha çok bibliyografik denetiminin yapılarak uygun ortamlarda korunması, mikrofilm ve fotoğraflama tekniklerinin kullanılarak yıpranmalarının engellenmesi ve ilerleyen dönemlerde araştırmacıların kullanımına açılmasına yönelik girişimlerin yapıldığı görülmektedir. Söz konusu dönem içerisinde ve daha önce kurulmuş umumi / halk, araştırma / ihtisas kütüphanelerinde ve milli kütüphane dermesinde çok sayıda yazma ve nadir eser bulunmaktaydı. Bu eserler kültürel, sosyal ve bilimsel değerleri

nedeniyle diğer geleneksel kaynaklardan farklı değerlendirilmişler ve bir an önce denetim altına alınmaya çalışılmışlardır. Bu bağlamda 1930'lu yılların ortasından itibaren başlatılan girişimler sonucunda Kütüphaneler Tasnif Komisyonu ile öncelikle İstanbul'daki kütüphanelerdeki yazma ve nadir eserlere yönelik kataloglama ve sınıflama çalışmaları sürdürülmüştür. Yazma ve nadir eserlerin bibliyografik denetiminin diğer eserlere göre daha zor ve uzun sürmesinin başlıca nedeni ise ülke geneline yayılmış birçok araştırma, halk, özel kütüphanede ve müzelerde bulunuyor olmalarıdır. 1939'da Maarif Vekâleti tarafından yayınlanan genelde yukarıdaki görüşleri destekler niteliktedir. 23 Ekim 1939'da yayımlanan "Umumi Kütüphane fihristlerinin hazırlanması" başlıklı 10 maddelik genelgenin amacı şu şekilde ifade edilmektedir:

"Umumi kütüphanelerimizin bundan yarım asır önce tertip ve tabettirilmiş olan fihristlerinin bugün ihtiyaca cevap vermekten uzak buldukları, bir kısmının mevcudu kalmadığı ve İstanbul dışındaki umumi kütüphanelerimizin de basılı fihristlerinin olmadığı malumdur. Vekillik bu eksikleri tamamlamak ve umumi kütüphanelerimizle müzelerimizde bulunan kitapları ilmi tetkikler yapacakların istifadesine en verimli bir şekilde hazır bulundurmaya gayesiyle umumi bütçeden idare edilen kütüphanelerimizle müze kütüphanelerimizin fihristlerini yeniden yaptırarak muntazam bir seri halinde bastırmağa karar vermiştir." (Umumi Kütüphane..., 1939).

Bu çalışmalar için bütçeden ödenek ayrılmış ve kadrolar için birçok yazışma yapılmıştır. Ancak tüm bu çalışmalara rağmen toplu bir katalog hazırlanamamıştır.

Fotoğraf 5. Milli Kütüphane 2005 Emisyonunda tedavüle çıkarılan Resmi Posta Pulları Serisi

1950-1960 döneminde Türk Kütüphaneciliği'nin kazandığı ivme, miras alınan kültür-sanat-bilim-edebiyat eserlerinin bibliyografik denetiminin, fiziki korumasının

yapılması ve bu ürünlere erişimin sağlanması üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun örneklerini yapılan yasal düzenlemeler, hazırlanan raporlar, hayata geçirilen projeler ve yapılan akademik çalışmalar ile görmek mümkündür. Bu bağlamda ele alındığında söz konusu dönemde kütüphaneler konusuna bütüncül bir bakış açısının da henüz planlanmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, 1955-1956 yıllarında söz konusu eserlerin belirli merkezlerde toplanması için çalışmalar başlatılmış, İstanbul, Ankara, Manisa ve Konya'da yazma ve nadir eserlerin toplanacağı merkezler belirlenmiştir. Bu merkezler arasında öne çıkan kütüphane ise İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi olmuş, 1960 yılı itibarıyla 72.000'e yakın yazmayı barındıran bir yazma eser kütüphanesi niteliği kazanmıştır (Cunbur, 1970; 1960 Mali Yılı..., 1960).

Kurumsallaşma sürecinin yanı sıra kütüphaneciliğin bir meslek olarak kabul görmesi, ulusal ve uluslararası platformda tartışılır hale gelmesi ile mesleki bir örgütlenmenin de oluşturulması zorunlu hale gelmiştir. Böylelikle 19 Kasım 1949 tarihinde, Türk Kütüphanecilerini bir meslek örgütünün çatısı altında toplamak, seslerini duyurabilecekleri, sorunlarını tartışabilecekleri, onlara çözüm yolları arayabilecekleri, dostluk ve dayanışma topluluğu oluşturacakları bir ortam yaratmak amacıyla Adnan Ötügen öncülüğünde, 35 kütüphanecinin girişimiyle Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) kurulmuştur.

Türk Kütüphaneciler Derneği'nin kurulması ile kütüphaneciler bir meslek örgütüne sahip olmuş ve kütüphaneciliğin meslek olarak algılanması yolunda önemli bir adım atılmıştır. Derneğin amacı ana tüzüğün 2. maddesine göre: kütüphane ve kütüphanecilik hizmetlerinin geliştirilmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda Dernek, kütüphanecilik mesleğinin gelişimine yönelik tüm bilimsel, kültürel ve sosyal faaliyetleri düzenlemeyi, desteklemeyi kendine görev edinmiştir (Türk Kütüphaneciler..., 1961).

Türk Kütüphaneciler Derneği, 1950'li yıllarda ülke çapında halk kütüphanelerinin örgütlenmesinde ve kütüphanelerdeki personelin kütüphanecilik teknikleri konusunda eğitilmesinde önemli rol oynamıştır. Dernek kuruluşundan iki yıl sonra 18 Ocak 1951 tarihinde IFLA (International Federation of Library Associations) 'ya üye olarak uluslararası bir kimlik kazanmıştır (Bayter, 2004; Kuruluşundan..., 1978). İlk yıllarda etkinliklerini Ankara içinde sürdüren TKD, 3 Haziran 1961'de yapılan ana tüzük değişikliğiyle yurt çapında il ve ilçelerde de şube açma olanağı bulmuştur.

1938-1960 yıllarında kütüphaneler ile bir meslek olarak kütüphaneciliğin eğitim ve kurumsallaşma sürecinde önemli gelişme gösterdiği, bu kurumların bilginin toplumsallaşmasında daha ciddi görevleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu süreçte bilgi kaynaklarından faydalanılmasının teşvik edilmesi, bu kaynakların ulusal düzeyde erişimi için organize edilmesi, kütüphanelerin sayı ve nitelik yönünden artırılıp geliştirilmesi ve mesleki örgütlenmenin sağlanması dikkat çekici adımlar olarak kabul edilebilir. Bu dönemde kütüphanelerin eğitim, kültür ve kamu hizmetlerinde faydalı bir araç olduğunun kavranması da sağlanmıştır. Bu nedendir ki söz konusu dönemde akademik kurumların yanı sıra birçok kamu kurumu bünyesinde araştırma kütüphaneleri de kurulmuştur. Bu dönemde kurulan kütüphaneler arasında Maliye Vekâleti (1942),

Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi (1943), PTT İşletmeleri Umum Müdürlüğü (1943), İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Fakültesi (1944), İzmir Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu (1944), Çalışma Vekâleti (1945), Orman Genel Müdürlüğü (1947) Cumhurbaşkanlığı (1950), Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (1953) ve İşçi Sigortaları Kurumu (1956) kütüphaneleri bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumları ve kamu kurumları bünyesinde kurulan araştırma kütüphanelerinin yanı sıra okuma alışkanlığı kazandırma ve eğitime destek olma amacıyla 1950'lerin ortasında bazı halk kütüphaneleri gezici kütüphaneler de kurularak kırsal kesime kütüphane hizmetinin götürülmesi sağlanmıştır (Ersoy, 1963).

V.Bibliyografik Denetim Faaliyetleri ve Kütüphanecilik Literatürü

1938-1960 döneminde kütüphanecilik ile ilgili yayınlar, kütüphane ve kütüphaneciliğin sorunları, yeni gelişmelerin duyurulması, yurt dışından alınan bazı uygulamaların sonuçları ve kütüphaneciliğin tanıtılması gibi dönemin acil gereksinimlerine yönelik yayınlar ön plana çıkmıştır. Ön plana çıkan çalışmaları genel amaçlı bibliyografyalar, kataloglar ve mesleki yayınlar olmak üzere iki temel bölüme ayırmak mümkündür.

Fotoğraf 6. Dönemin önemli bibliyografik denetim çalışmalarından olan İ.Ü. Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları'nın ilk fasikülü.

Bibliyografyalar, dönemin kütüphaneler, kütüphanecilik ve halk eğitimi ile ilgili politikaları ile paralel bir amaçla, bilgi kaynaklarının bibliyografik denetimini sağlayarak bu kaynaklara erişimi olanaklı kılmak amacıyla hazırlanmıştır. Ulusal bibliyografyalarımızın ilki olan ve ilk fasikülü 1935'te yayınlanan Türkiye Bibliyografyası'nın iki bölümden oluşan 10 yıllık toplu cildi olan Türkiye Bibliyografyası 1928-1938, 1939'da Maarif Vekilliği Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü (BYRDM) tarafından yayınlanmıştır. Bu toplu cildin yanı sıra Türkiye Bibliyografyası-(TB)'nin 1937 (II.), 1938 (I. ve II.) fasikülleri de 1938 - 1939 yıllarında yine aynı kurum tarafından yayınlanmıştır. BYRDM, TB'nin yayını, 18 Mayıs 1955'te kabul edilen "Milli Kütüphane'nin Kuruluşu Hakkında Kanun'a Ek Kanun" ile 1952'de Milli Kütüphane bünyesinde kurulan Bibliyografya Enstitüsü'ne devredinceye kadar bibliyografya Derleme Müdürlüğü tarafından yayınlanmaya devam etmiş, 1957-1964 yılları arasında ise Türkiye Bibliyografyası'nın ikinci toplu cildi olan 1939-1948 II. On Yıllık Toplu Cilt yayınlanmıştır.

1952'de Türkiye'de bibliyografik denetimin süreli yayınlar kısmını oluşturan ulusal bibliyografyalarımızdan ikincisi olan Türkiye Makaleler Bibliyografyası Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün kurulması ile yayınlanmaya başlamıştır. Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü tarafından yayımlanan TB, 1938-1960 döneminde kütüphaneler, kütüphanecilik ve kütüphane hizmetlerinde ortaya konulan ve gerçekleştirilmek istenen hedeflerle örtüşen bir niteliktedir. 1952'de yayımlanmaya başlayan Türkiye Makaleler Bibliyografyası (TMB) da bu amaçla atılmış adımlardan biridir. TMB'nin amacı, TB'nin kitaplara yönelik olan denetimini gazeteler, dergiler, kongre / konferans / sempozyum tutanaklarını kapsayarak daha geniş bir bibliyografik denetimi gerçekleştirmektir.

Bu iki ulusal bibliyografyadan sonra Milli Kütüphane tarafından hazırlanan bir diğer önemli yayın, 1957'de basılan Türkiye Kütüphaneler Rehberi'dir. Eser, "...kütüphanelerimizi tam olarak içine alacak bir rehber olan ihtiyaç..." ve "...memleketimizdeki büyük etüd kütüphaneleri ile halk kütüphanelerinin hali hazırda durumlarının anlaşılmasına imkan verecek ve tetkik etmek istedikleri muayyen bir konudaki eserleri nerede bulabilecekleri ve hangi şartlarda istifade edebileceklerini bilmek isteyen okuyuculara yol göstermek..." amacıyla hazırlanmıştır (Türkiye Kütüphaneleri..., 1957). Rehber, 1957'ye kadar olan dönemde ülkemizde faaliyet gösteren üniversite / yüksekokul / okul kütüphaneleri, araştırma kütüphaneleri, halk ve çocuk kütüphaneleri ile ilgili bilgileri içermektedir.

Bibliyografik denetimin diğer önemli araçları olan katalogların bu dönemde yukarıda da değinildiği gibi yoğunluklu olarak yazma eserler ve eski harfli basma eserler için hazırlandığı görülmektedir. Ancak bu eserlerin hazırlanmasında uzman personelden, kurumlar arası yardımlaşma sorunu ve çalışmalara ayrılacak bütçeye kadar çeşitli zorluklarla karşılaşmış bu nedenle katalogların hazırlanması ve / veya basılması uzun zaman almıştır (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016; Türkmen, 2009).

Bu eserlerden ilki Maarif Vekâleti Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu'nca 1943'te yayınlanmaya başlayan İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloqları'dır. Bu katalogların I.-X. fasikülleri 1943-1951 yılları arasında yayınlanmıştır. Son fasikül ise 1962'de yayınlanmıştır. İstanbul kütüphanelerine yönelik yapılan bir diğer dikkat çekici katalog çalışması, İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'dur. Bu katalogun da I. ve II. ciltleri, 1947-1959 yılları arası Milli Eğitim Bakanlığı Kitaplıklar Müdürlüğü Tasnif Komisyonu tarafından yayınlanmıştır son cildinin yanını ancak 1966'da yapılmıştır. Fehmi Ethem Karatay'ın İstanbul Kütüphaneleri'ne yönelik yaptığı diğer bir katalog çalışması da 1951-1953 yılları arasında İstanbul Üniversitesi tarafından yayınlanan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça Basmalar Alfabe Kataloğu'dur.

1938-1960 döneminde öne çıkan diğer katalog çalışmaları, yazma ve nadir eserlerin bibliyografik denetimine yönelik olarak yapılan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu ile Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu'dur. İlk eser iki fasikül olarak 1951 ve 1953'te, diğer eser ise 1952'de yayınlanmıştır.

1938-1960 döneminde çeşitli türdeki kütüphanelerde yapılan kataloglama ve sınıflama işlemlerinin ulusal düzeyde geliştirilerek uluslararası bir standart içerisinde hazırlanması ve erişiminin kolaylaştırılması amacıyla bir dizi rehber kitap yayınlanmıştır. Bunlardan ilki halkevi kütüphaneleri ile ilgili olarak 1939'da Uluğ İğdemir tarafından hazırlanan Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber adlı çalışmadır. Rehber, halkevi ve halkodası kütüphanelerinde bulunan kitapların nasıl kataloglanacaklarını örneklerle gösteren bir yapıya sahip olmasının yanı sıra katalog, kataloglama, katalog kartlarının hazırlanması ile ilgili de bilgiler vermektedir. Bu rehberin ardından ülkede halkevi/halkodası kütüphanelerinden sonra en yaygın örgütlenmeye sahip umumi kütüphaneler için aynı yıl içinde Maarif Vekâleti tarafından Umumi Kütüphane Fihristleri İçin Hazırlanacak Fişlerin Ne Yolda Doldurulacağı Hakkında Kılavuz yayınlanmıştır.

1941'de Fehmi Edhem Karatay'ın Fransa'da uygulanan sistemden esinlenerek hazırlanmış olduğu Alfabetik Katalog Kaideleri adlı eser, söz konusu dönem içinde bu girişimlerin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu rehber uzun yıllar başta umumi / halk olmak üzere ülkemizdeki kütüphanelerde kullanılmıştır. 1955'te ise kataloglama işlemlerinin ilk ulusal kurallarının belirlendiği Türk Kütüphaneleri İçin Bibliyografik Künyelerin Tespitinde ve Alfabetik Katalogun Hazırlanmasında Uygulanacak Kaideler adlı kılavuz eser yayınlanarak uygulamaya konmuştur. Milli Kütüphane uzmanlarından oluşan bir komisyon tarafından hazırlanıp 1957'de Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından Basma Eserler Alfabetik Katalog Kaideleri adlı rehber ise 1955'te yayınlanan rehberin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş şeklidir (Acaroğlu, 1975; Şenalp, 1974). Latin harfli eserlere yönelik olarak hazırlanan bu rehberlerin yanı sıra farklı yerlerde bir araya getirilmeye çalışılan yazma eserlerin bibliyografik denetiminin belirli kurallar çerçevesinde ve birbiriyle tutarlı bir şekilde yapılabilmesi amacıyla 1957 yılı sonunda

Maarif Vekâleti tarafından Yazma ve Eski Basma Kitapların Tasnif ve Fişleme Kılavuzu ve İslam Dini Eserleri Tasnif Cetveli yayınlanmıştır.

Dönemin öne çıkan mesleki yayınları, ülkemize modern kütüphaneciliğin yaygınlaştırılması açısından oldukça önemli olan ve Adnan Ötügen tarafından yazılarak 1940'da İstanbul Üniversitesi tarafından yayınlanan Bibliyotek Bilgisi ve Bibliyografi ile 1947-48'de Maarif Vekâleti'nce basılan Bibliyotekçinin El Kitabı: Bibliyotek Bilgisi, Enstrüksiyon Denemesi, Bibliyografi ve Nazariyeleri adlı eserlerdir. Bu eserlerle birlikte kütüphaneciliğin bilimsel ve mesleki alt yapısının da kurulmaya başlamış, bilimsel ve mesleki terimler de dilimize girmeye başlamıştır. Yukarıda bahsedilen diğer birçok eserde de kullanılan bu terimlerin dilimize yerleştirilmesi ve Türkçe karşılıklarının bulunması için de Milli Kütüphane tarafından İngilizce, Almanca ve Fransızca kütüphanecilik terimlerini içeren Dört Dilde Kitaplık Terimleri Sözlüğü Türkçe eklemelerle 1959 yayınlanmıştır.

1938-1960 dönemi Türk Kütüphaneciliği'nin mesleki ve kurumsal gelişiminin son önemli adımı, Kütüphanecilik Enstitüsü / Bölümü ve Türk Kütüphaneciler Derneği ile ulusal ve uluslararası platformda akademik ve mesleki kimliğini sağlamlaştıran kütüphaneciliğin, kendini tanıtmak, alanıyla ilgili sorunları / bunlarla ilgili çözüm önerilerini tartışmak, akademik ve uygulamaya yönelik çalışmaları tüm ülkeye duyurmak, mesleki ve akademik birlikteliği sağlamak ve kendi literatürü zenginleştirmek amacıyla birçok akademik kurumun ve mesleki derneğin olduğu gibi süreli yayınlarının da olması gerekmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda 1952'de Türk Kütüphaneciler Derneği'nin kuruluş amacını gerçekleştirme yolunda ilk koşul olarak belirlediği "kütüphanecilik, bilgi-bilim ve arşivcilik alanlarında ilmi ve mesleki yayınlar yapar" ifadesi 1952 yılında Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nin yayın hayatına başlamasıyla uygulamaya konulmuş oldu (Anatüzük..., 1990 Madde 2/a). Yılda dört kez yayın yapmayı hedeflemesi ve meslektaşlarının adıyla bir derginin yayın hayatına başlaması içinde bulunduğu dönem itibarıyla dergiyi farklı kılan özellikler olarak dikkati çekmiştir. Yılda dört sayı çıkarma hedefine yazı sağlama ve basımevi güçlükleri nedeniyle ilk yıllarda ulaşamayan Dergi'nin ilk dört cildi ikişer, beşinci cildi üç, altıncı ciltten itibaren 4 sayı olarak çıkarılmıştır (Keseroğlu, 2002). İlk sayısında Dergi'nin misyonu "Türk kütüphanecilerinin hizmetlerini, Türk bilim âlemine, aydınlarımıza ve yabancı meslektaşlarımıza aynen aktarmak" olarak ifade edilmiştir (Başlarken..., 1952). Derneğin kuruluşunda önemli rol oynayan Adnan Ötügen aynı zamanda derginin de ilk editörüdür. Derginin yayın okurlarıyla buluşması kütüphanecilik meslek olarak algılanmasında önemli bir ön koşulun daha yerine getirildiği anlamına geliyor, bugünkü kütüphanecilik literatürümüzün temelleri atılıyordu. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni bilimsel araştırmaya dayanan makaleleri, haberleri, duyuruları, tanıtım yazıları ile tüm meslektaşlarına kütüphanecilik, arşivcilik ve bilgi-bilim alanlarında önemli bilgiler sunarak kısa zamanda kendi alanıyla ilgili en sık başvurulan süreli yayın olma özelliğini kazanmıştır. Dergi bu özelliği ile yalnızca ülkemizdeki ve yurtdışındaki gelişmeleri meslektaşlarıyla paylaşmakla kalmamış; meslek mensupları arasındaki iletişimin ve eşgüdümün sağlanmasında da etkili olmuştur.

Fotoğraf 7. Kütüphaneciliğin akademik ve mesleki dergisi TKDB ve Kütüphanecilik Kürsüsü öğrencilerinin çıkardığı KEK

1953'te Türk Kütüphaneciler Derneği Aylık Haber Bülteni yayınlanmaya başlamıştır. Bu yayın, 104 sayı çıkarılmış ve yayını aralıksız dokuz yıl (1953-1961) sürmüştür. Bülten kütüphaneler, kütüphaneciler ve kütüphanecilikle ilgili haberleri içine alan bir haberler bülteni niteliğinde idi (Kuruluşundan... 1978, 5). 1957'de ise Kütüphanecilik Enstitüsü / Kürsüsü öğrencileri tarafından kurulan Kütüphanecilik Enstitüsü Kulübü (KEK), 1961'den itibaren Kütüphanecilik Enstitüsü Kulübü Bülteni adıyla bir yayın çıkarmaya başlamıştır. Bu yayın 1962'de içerik bakımından genişletilip geliştirilerek Kütüphaneciliğin Sesi adıyla 1966'ya kadar dergi olarak yayınlanmıştır.

1956'da Şehika ve Muharrem Doğdu Mercanlıgil tarafından çıkarılmaya başlanmış ve müdürlüğüne Şahap Nazmi Coşkunlar'ın yürüttüğü Yeni Yayınlar adlı dergi kapsam, içerik ve sunuluş özellikleri bakımından döneminin ilklerinden biridir. Aylık olarak yayınlanan derginin temel amacı, ülkemizde yayınlanan yeni kitapları tanıtmaktır. Muharrem Doğdu Mercanlıgil'in vefatından sonra 1972 yılı Temmuz ayından itibaren Üniversite Kütüphanecilik Bölümü Mezunlar Derneği (KÜT-DER) tarafından 1980 yılı Nisan ayına kadar yayınlanmıştır. Bu yeni oluşumla dergi hem derneğin bir yayın organı olmuş, hem de eskiden olduğu gibi döneminde yayınlanan yeni yayınların bibliyografik künyelerine yer vermiş, bibliyografik künyeler yanında mesleki konuları inceleyen yazılar, kitap tanıtım/eleştirileri de dergide yer almıştır.

VI.Sonuç

1938-1960 dönemi Türk Kütüphaneciliği'nin yükseköğretim, sivil toplum kuruluşu faaliyetleri açısından temellerinin atıldığı bir dönemdir. Ülkenin bilimsel ve kültürel

birikiminin artık bir mesleki sorumluluk anlayışıyla ele alındığı özellikle yurtdışından uzmanların rehberliğinde kütüphanecilik mesleğinin Türkiye Cumhuriyeti'nde etkisini hissettirmeye başladığı bu dönem, Milli Kütüphanenin kuruluşu ve yükseköğretim faaliyetleriyle ön plana çıkmıştır. Bu dönemde sorumluluk üstlenmiş Adnan Ötügen, Fehmi Edhem Karatay, Aziz Berker, Osman Ersoy gibi Türk Kütüphaneciliği'nin önemli şahsiyetleri özverili çalışmalarıyla asla unutulmayacaklardır.

Kaynaklar

- 1920-1989 T.C. Hükümet programlarında kültür politikası. (1990). Ankara: Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- 1943 CHP halkevleri ve halkodaları. (1944). [Ankara]: Ulus Matbaası.
- 1950 yılı bütçe kanunu tasarısı ve bütçe komisyonu raporu. (1950). T.B.M.M. Zabıt Ceridesi. Dönem-8, Cilt-24, İçtima-4, 45. Birleşim: 304306, (13.02.1950).
- 1950-1957 yılları arasında tamirat ve tadilat yapılan kütüphanelerin durumu. (1958). DAGM. CADB. E-17, 91.569.9, 30.1.0..0.
- 1959 mali yılı muvazene-i umumiye kanunu layihası ve bütçe encümeni mazbatası. (1959). T.B.M.M. Zabıt Ceridesi. Devre-11, Cilt-7, İçtima-2, 40. İnikat: 210, 251, (20.02.1959).
- 1960 mali yılı muvazene-i umumiye kanunu layihası ve bütçe encümeni mazbatası. T.B.M.M. Zabıt Ceridesi. Devre-11, Cilt-12, İçtima-3, 41. İnikat: 229, (18.05.1942).
- Acaroğlu, M. Türker. (1975). "Kütüphaneciliğimiz 50 yılı". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 24 (1): 7-13.
- Akbulut, Mustafa. (1984). "Milli Kütüphaneler". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 33 (1): 1-10.
- Alman Dr. Mme. Praetorius'un Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi kütüphane uzmanlığında çalıştırılması. (1947). DAGM. CADB. 3/5797, 27-338, 113.31.17, 30.18.1..2 (05.05.1947).
- Alman Klaus G. Loeben'in İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kütüphane uzmanlığında, Prof. Paul Raethjen'in Fen Fakültesi'nde, Prof. Karl Homann'ın da Sınai Kimya Enstitüsü'nde çalıştırılmaları. (1958). DAGM. CADB. 103754, 27-9/2, 149.28.16, 30.18.1..2 (04.05.1958).
- Anameriç, Hakan ve Fatih Rukancı. (2009). "Cumhuriyet döneminden günümüze bilgi merkezlerinin Türkiye'de bilginin toplumsallaşmasındaki etkileri". Tülin

Aren'e Armağan içinde (29-54). Haz: İshak Keskin, Muhammet Hanifi Kutluoğlu ve Sevil Pamuk. İstanbul: Pamuk Yayıncılık.

Anameriç, Hakan. (2009). "Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından çok partili döneme kadar olan dönemde siyasi yapı ve kütüphaneler". Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler: Müzeler, Arşivler, Kütüphaneler, Yayınevleri, Telif Hakları = International Congress of North African and Asian Studies Papers: Museums, Archives, Libraries, Publishers, Copyright Issues - ICANAS38 10-15 Eylül 2007, Ankara içinde (45-67). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Anatüzük ve bakanlar kurulu kararları. (1990). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik kürsüsü kılavuzu 1960-1961. [1960]. (Belge Teksirdir).

Atılğan, Doğan. (1999). "Türkiye'de kütüphanecilik eğitimi ve yeni bin yılda hedefler". Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü ve Yarını... Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslar arası Sempozyum Bildirileri 17-21 Kasım 1999, Ankara içinde (144-163). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Başlarken. (1952). Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 1 (1): 1.

Bayter, Mustafa. (2004). "Türkiye'de sürekli kütüphanecilik eğitiminde Türk kütüphaneciler derneği'nin Yeri". Kütüphaneciliğin destanı uluslararası sempozyumu bildiriler: Saga of Libarianship International Symposium Proceedings içinde (268-274). Hazl: Sacit Arslantekin ve Fahrettin Özdemirci. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

CHP yedinci büyük kurultay tutanağı. (1948). Ankara: [yayl.y.].

Committee on Information and Cultural Relations Turco-American Cultural Relations Note by the Turkish Delegation. (1955). Conseil de L'Atlantique Nord - North Atlantic Council, Unclassified Document AC/52-D/74, Copy No: 179, (25 January 1955).

Cunbur, Müjgan. (1970). "Yazma kütüphanelerimiz bugünkü durumları ve meseleleri". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 19 (1): 3-17.

Çeçen, Anıl. (2000). Atatürk'ün kültür kurumu: Halkevleri. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 ve 3888 sayılı kanunlara bağlı (1) sayılı cetvelle 1941 mali yılı muvazene-i umumiye kanununa bağlı cetvellerin Maarif Vekaleti kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun

- layıhası ve Maarif Vekaleti bütçe encümenleri mazbataları. (1942). T.B.M.M. Zabıt Ceridesi. Devre-6, Cilt-25, İçtima-3, 59. İnikat: 165-166, (18.05.1942).
- Dickerman, Watson. (1956). Türkiye’de halk eğitimi hakkında rapor. Ankara: Maarif Basımevi.
- Ersoy, Osman. (1966). Halk kütüphaneleri üzerine bir araştırma. Ankara: Güven Matbaası.
- Ersoy, Osman. (1963). “Gezici kütüphaneler II”. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 12 (1-2): 31-42.
- Fransız Milli Kütüphanesi şeflerinden Henri F. Raux’un Milli Kütüphane emrinde çalıştırılması. (1952). DAGM. CADB. 3/14807, 27-625, 128.29.18, 30.18.1..2 (09.04.1952).
- Halkevleri Çalışma Talimatnamesi. (1940). Ankara: [yayl.y.].
- Halkevleri’nin doğuşu. (1971). Ankara: Halkevleri Genel Merkez Yayını.
- Hükümetler ve programları I. Cilt 1920-1960. (1988). Haz: Nuran Dağlı ve Belma Aktürk. Ankara: TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü.
- İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Enstitüsü ve seminer kütüphanelerinin tanzimi için Alman Yahudilerinden Prof. Gottschlak’ın getirilmesi. (1940). DAGM. CADB. 129092, 90.18.1, 30.18.1..2 (28.02.1940).
- İngiliz Moholy’nin Milli Kütüphane emrinde 1 yıl süreyle çalıştırılması. (1952). DAGM. CADB. 3/16080, 27-661, 130.93.6, 30.18.1..2 (08.12.1952).
- Karakaş, Sekine. (1999). “Türkiye’de ilk kütüphanecilik bölümü’nün kuruluşu ve Emily Dean”. *Türk Kütüphaneciliği* 13 (4): 376-396.
- Karayalçın, Yaşar. (1952). “Kütüphanelerimize umumi bir bakış”. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 1 (1): 1-24.
- Keseroğlu, Hasan. (2002). “Okur gözüyle TKDB (1952-1986) / TK (1987-2001) Dergisi’nin 50. yılı”. *Türk Kütüphaneciliği* 16 (3): 217-236.
- Köy enstitüleri kurulması. (1940). DAGM. CADB., 30..18.1.2 / 90.23..3, 05.03.1940.
- Kuruluşundan bugüne Türk Kütüphaneciler Derneği 1949-1978. (1978). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Kuruluşunun 50. yılında köy enstitüleri. (1990). Ankara: Eğit-Der Yayınları.
- Milli Kütüphane’nin kuruluş kanun tasarısı. (1950). DAGM. CADB., 30..18.1.2. / 121.108..3, 23.02.1950.

- Milli Kütüphane kanunu. (1950). T.C. Resmi Gazete (23.03.1950, 5623).
- Ötüken, Adnan. (1957). “Türkiye’de kütüphanecilik öğretiminin tarihçesi”. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülten 6 (1-2): 1-35.
- Rukancı, Fatih, Hakan Anameriç ve Kemal Tuzcu. (2016). Yazma eserlerin bibliyografik denetimi. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Subaşıoğlu, Fatoş ve Oya Gürdal Tamdoğan. (2014). Ankara Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü’nün kuruluş öyküsü”. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülten 28 (4): 583-621.
- Şenalp, Leman. (1974). “Cumhuriyet döneminde kütüphaneciliğimiz”. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülten 23 (1): 38-47.
- Thompson, Lawrence S. (1952). Türkiye’de kütüphaneleri geliştirme programı. [Ankara]: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Tonguç, İsmail Hakkı. (1976). Mektuplarla köy enstitüsü yılları. İstanbul.
- Türk Kütüphaneciler Derneği ana tüzüğü. (1961). Türk Kütüphaneciler Derneği Bülten 10 (1-2): 91-110.
- “Türk kütüphaneciliğine hizmet eden ecnebi mütehassıslar: Dr. Lawrence S. Thompson”. (1952b). Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 1 (1): 151-152.
- “Türk kütüphaneciliğine hizmet eden ecnebi mütehassıslar: Mrs. Lucia Moholy”. (1952a). Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 1 (1): 147-150.
- Türkiye kütüphaneleri rehberi. (1957). Ankara: Milli Kütüphane.
- Türkmen, Hüseyin. (2009). Türkiye kütüphaneleri yazma eserler katalogları 1923-2006. İstanbul: Kitabevi.
- “Umumi kütüphane fihristlerinin tanzimi hakkında tamim.” (1939). Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi 2 (23 Birinciteşrin 1939, 43): 59.
- “Üçüncü ve dördüncü sınıf talebeleri için 1957-1958 ders yılı kursları”. [1957]. (Belge Teksirdir).
- “Yedinci büyük kurultay’da halkevleri ve halkodaları”. (1947). Ülkü Halkevleri Dergisi 1 (12 Aralık 1947): 17-21.